

1. SIROMAŠTVO

1.1. Najnoviji trendovi

Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti prema statistikama Eurostata:

- Unatoč nedostatku podataka za različite Eurostatove pokazatelje, u prethodnim godinama, vidljiv je **trend porasta siromaštva: udio osoba u riziku od siromaštva nakon transfera socijalnih naknada porastao je sa 17.3% u 2008. do 20,5% u 2012.** dok se rizik od siromaštva prije transfera socijalnih popeo na 30.7% u 2011. godini (+5,7 postotnih poena od 2008. godine). Ovaj trend, koji je izravno povezan rastom opće stope nezaposlenosti, smješta Hrvatsku na **visoko treće mjesto ljestvice 28 zemalja članica EU** kada se mjeri rizik od siromaštva nakon transfera socijalnih naknada – i razlog je za veliku zabrinutost.
- Iako nema podataka za indikatore siromaštva prema Eurostatovim statistikama za razdoblje prije 2010. godine, svi podaci ukazuju na porast stope siromaštva od barem nekoliko postotnih poena. Najveći rast između 2010. i 2011. vidljiv je na **stopi kategorije osoba koje žive u kućanstvima s vrlo niskom zaposlenosti, koji je porastao od 13,7% u 2010. na 16.1% u 2012.**
- **Dječje siromaštvo doseglo je novu najvišu točku od 23,2% u 2012.** – to je porast od gotovo 5 postotnih poena od 2008. godine.
- Jedini pokazatelj koji je ispod razine prosjeka EU je onaj zaposlenih osoba u riziku od siromaštva (8,9% u 2011.).

Dodatna zapažanja mreže Caritasa u Hrvatskoj omogućavaju bolje razumijevanje ozbiljnosti problema rastućeg siromaštva:

- Premda su zaposlene osobe u riziku od siromaštva jedini među Eurostatovim pokazateljima koji je bio ispod prosjeka EU, iskustva novih korisnika mreže Caritasa pokazuju da se **zaposlene osobe koje su zadržale posao ne osjećaju sigurno**, što treba pripisati smanjivanju plaća, porastu troškova života i činjenici da poslodavci otkaze smatraju primarnim načinom za postizanje ušteda.
- Socijalni transferi uključuju različite oblike davanja i naknada različitih razina vlasti (penzije, naknade za nezaposlenost, naknade za režijske troškove, itd.). **Visok postotak udjela populacije ovisne o socijalnim naknadama ide ruku pod ruku s rastućom stopom nezaposlenosti.** Prema nacionalnim statistikama¹ stopa nezaposlenosti na kraju 2011. iznosila je 13,9%. Nadalje, podaci pokazuju da su dvije najranjivije skupine mladi između 15-24 godine života (stopa nezaposlenosti: 36,1% u 2011.) i stariji radnici između 50-64 godine života (stopa nezaposlenosti: 8,4% u 2011.).
- Ovi podaci odgovaraju onima o praćenju navedenih pokazatelja biskupijskih Caritasa, koji bilježe porast broja djece u riziku od siromaštva. On je u izravnoj povezanosti s podacima o obiteljima u kojima su jedan ili oba roditelja izgubili posao. **Od 2010. bilježi se značajan porast broja obitelji s 3 ili više djece koje traže pomoć:** a) za kućanstva koja su primatelji socijalnih naknada od 16% u 2010., 18% u 2011. i 20% u 2012.; b) obitelji samohranih roditelja: 9% u 2010, 13% u 2011. i 16% u 2012., obitelji sa oba nezaposlena roditelja: 21% u 2010., 36% u 2011. te 46% u 2012. Nadalje, **broj osoba starijih od 50 godina koje traže socijalne naknade povećava se** zahvaljujući činjenici da ih poslodavci ne smatraju prikladnom radnom snagom.
- Općenito, ljudi osjećaju pogoršanje stanja siromaštva zbog posljedica globalne recesije, nezaposlenosti i privatizacije socijalnih i zdravstvenih usluga, koje postaju nedostupne za većinu ljudi koji već žive u riziku od siromaštva ili ispod linije siromaštva. Subjektivno, oko **80% osoba**

1 Državni zavod za statistiku, 2012, *Hrvatska u brojkama 2012.*, str. 10. URL: www.dzs.hr

navodi da se osjeća siromašnije, a socijalna isključenost se opisuje kao društvena izolacija². Čimbenici koji dovode do ovakvih okolnosti uključuju nezaposlenost (osobito dugotrajnu nezaposlenost), manjak obrazovanja, nedostatna financijska sredstva za obrazovanje djece, nemogućnost plaćanja zdravstvenih usluga itd.

- Godišnja izvješća biskupijskih Caritasa o socijalnoj skrbi i pruženim uslugama u mreži pokazuju porast ovih korisničkih kategorija: **obitelji s 3 i više djece, starih, umirovljenika koji žive s prihodima ispod razine siromaštva i obitelji samohranih roditelja**. Obitelji u kojima je barem jedan roditelj izgubio posao obično traže pomoć za plaćanje režijskih životnih troškova (struja, grijanje, plin, rate stambenih kredita itd.).
- Država nije uspjela osigurati adekvatnu zaštitu za najsiromašnije i najranjivije skupine te se čini kako sada pokušava zaštititi ono što je ostalo od nekdašnjega srednjega društvenog sloja.

1.2. Nedavne promjene politike

Od prošle godine zabilježeni su sljedeće promjene socijalne politike:

Novi Zakon o socijalnoj skrbi koji je stupio na snagu u ožujku 2012., donosi izmjene institucionalnog okvira vraćajući mjesnim uredima socijalne skrbi u nadležnost provođenje mjera socijalne skrbi. To je pozitivan pomak zbog decentralizacije i bolje fleksibilnosti.

Procjena Hrvatskog programa nacionalnih reformi odnosi se na:

Hrvatska je ušla u punopravno članstvo EU 1. srpnja 2013. Sudjelovala je u programu Europskog semestra za 2013. na dragovoljnoj i neformalnoj osnovi. Treba imati na umu da su Zakonodavne promjene u raznim područjima stoga još uvijek u tijeku. Sljedeće (planirane) mjere mogle bi doprinijeti smanjenju siromaštva: **izmjene Zakona o radu** koje smjeraju na povećanje fleksibilnosti radne snage i poboljšanje dinamike tržišta rada; **Zakon o fiskalizaciji**, kojim će se povećati transparentnost prihoda i naplata poreza; reforma **deinstitucionalizacije sustava socijalne skrbi** – privatizacija domova za stare i nemoćne, usvajanje/udomljavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, privatizacija sustava zdravstvene skrbi, skrb za osobe s mentalnim oštećenjima (planirano za kraj 2013.). Ostaje međutim za vidjeti na koji će način predložene mjere utjecati na smanjenje siromaštva u Hrvatskoj. No kako sustav socijalne zaštite ovisi o budućnosti gospodarstva i ostvarenom prihodu kojim se financira javni sektor, uspjeh planiranih mjera ovisit će o jačanju industrije, poljoprivrede i poduzetništva.

1.3. Preporuke

- **Promjene Zakona o radu potrebno je dosljedno provesti** kako bi se doprinijelo promjeni mentaliteta i fleksibilnosti rada.
- Poticati, bez ograničenja, **zapošljavanje korisnika socijalnih naknada** koji su potencijalna radna snaga.
- Poticati **zapošljavanje osoba s posebnim potrebama radi** smanjivanja troškova mirovinskog osiguranja i ostvarivanja njihove socijalne uključenosti.
- Reforma državnih mjera **poboljšanjem poveznica između obrazovnog sustava i tržišta rada**.
- Deinstitucionaliziranje **sustava socijalne skrbi** privatizacijom, ujednačavajući standarde, vrste, cijene i usluge za različite grupe korisnika (stari i nemoćni, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osobe s mentalnim teškoćama u razvoju). Stvaranje **novog modela skrbi** morat će uključiti različite čimbenike kao što su stvaranje novih vrsta usluga, promjenu statusa udomiteljskih obitelji,

2 Vidi link intervjua s Krešimirom Severom, predsjednikom NHS u 2011.; <http://glas-slavonije.hr/161908/11/Svaki-peti-hrvat-je-slizbeno-sironasan-a-cetiri-od-pet-se-osjeca-tako>

osiguranje adekvatnih znanja za pružanje zdravstvenih usluga, programa zapošljavanja, suradnje s civilnim društvom, itd.

- ➔ **Osigurati jednak pristup uslugama socijalne skrbi bez obzira na prihode.**

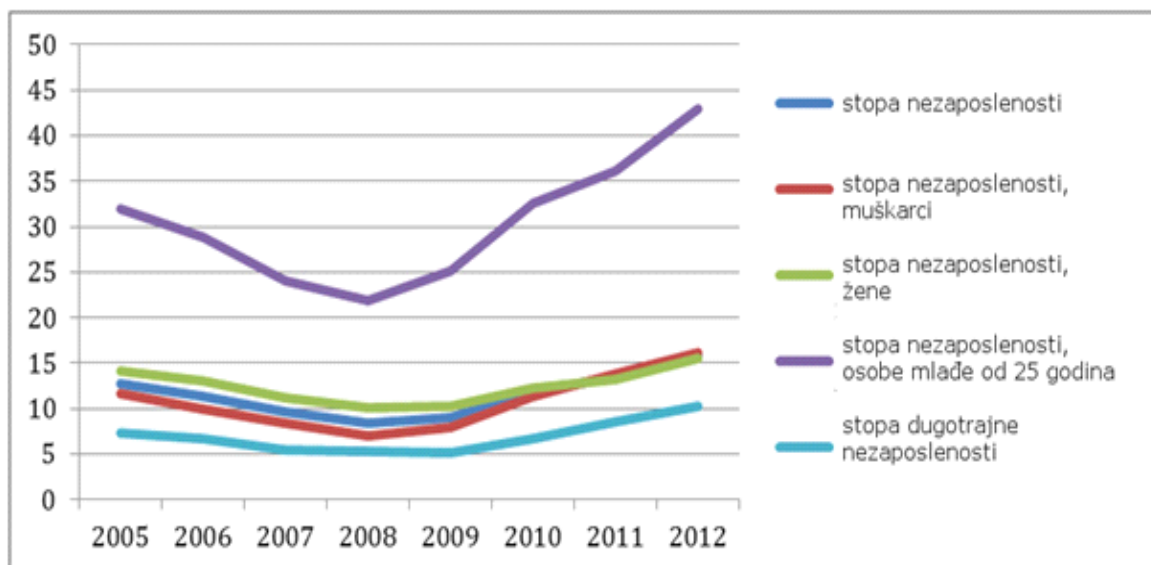
2. ZAPOSLENOST

2.1. Najnoviji trendovi

Promjene u zaposlenosti u Hrvatskoj:

- **Nezaposlenost mladih gotovo je udvostručena** od početka krize i dosegla je novu najvišu razinu od 43% u 2012. godini. U usporedbi s drugim zemljama EU, ovaj pokazatelj smješta Hrvatsku na treće mjesto ljestvice zemalja s najvećim brojem nezaposlenih među mladom populacijom, odmah iza Španjolske i Grčke.
- **Dugotrajna nezaposlenost gotovo je udvostručena** i bilježi porast s 5,3% u 2008. na 10,3% u 2012. godini, zahvaćajući znatno veći udio žena (15,6% u 2012.) negoli muškaraca (10,2% u 2012.).
- prosječna stopa nezaposlenosti narasla je za 7,5 postotnih poena na 15,9% u 2012. dok **stopa zaposlenosti bilježi pad od 7,6 postotnih poena, što iznosi 55,3% u 2012. godini.**

Zaposlenost u Hrvatskoj (% populacije):

Stopa nezaposlenosti mladih je alarmantna jer pokazuje stalan rast još od 2008. godine te izaziva dva načina ponašanja: **jedna grupa radi na crno dok drugi čekaju na legalne poslove, što obično vodi dugotrajnoj nezaposlenosti.**

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje³ do kraja 2011. bilo je 104 273 nezaposlenih mladih osoba u dobi od 15-29 godina i 139 770 u skupini od 15-34 godine; koncem studenoga 2012. (krajnji rok za podatke objavljene u ovoj publikaciji) bilo je 121 228 nezaposlenih mladih ljudi u skupini 15-29 godina i 160 272 u skupini 15-34 godine.

³ Hrvatski zavod za zapošljavanje, URL: www.hzz.hr

Sljedeći značajni pokazatelj nezaposlenosti odnosi se na mlade ljude s visokim obrazovanjem (diplomandi, magistri, doktori), kojih je u listopadu 2012. bilo 22 728⁴.

Visoka stopa nezaposlenosti mladih kao i stopa opće nezaposlenosti iznosile su 21,9% u veljači 2013⁵. (N.B. Eurostatova harmonizirana stopa nezaposlenosti iznosi 16,8%) te utječu na kvalitetu života ne samo nezaposlenih već i njihovih obitelji, djece ili starijih uzdržavanih osoba.

Izvešće Hrvatskog zavoda za zapošljavanje⁶ pokazuje da je stopa dugotrajne nezaposlenosti u izravnoj vezi s općom stopom nezaposlenosti. Izuzetci od visoke stope porasta nezaposlenosti (i dugotrajne nezaposlenosti) su glavni grad Zagreb te Istarska županija. Izvešće navodi bolju opću sliku u sjevernim i središnjim dijelovima zemlje, koju se ima zahvaliti činjenici da su stopa zaposlenosti kao i kapitalne investicije koncentrirane u ovim krajevima, dok **jug i istok zemlje trpe veću (dugotrajnu) nezaposlenost te se nalaze u većem riziku od siromaštva.**

"Novi" siromasi su osobe koje su nekada bile aktivni čimbenici tržišta rada, ali su izgubili svoja radna mjesta te postali dugotrajno nezaposleni zahvaljujući činjenici da ekonomija ne pokazuje nikakve znakove oporavka. Radi se o mladim (mlađim) osobama koje se od "starih" siromaha razlikuju po općenito višem stupnju obrazovanja i posjedovanju prikladnih vještina koje tržište rada potražuje. "Novi" siromasi (obično mlađe osobe koje su izgubile posao, sa srednjoškolskim ili visokim obrazovanjem, stambenim/hipotekarnim kreditom, dvoje malodobne djece, iz urbanih područja) nalaze se u opasnosti budući ne poznaju procedure ostvarivanja naknada socijalne zaštite; osjećaju se stigmatizirano i posramljeno. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011.⁷ godine više od 335 000 Hrvata starijih od 25 godina živi s roditeljima, što pokazuje rast od 70 000 u usporedbi s podacima popisa stanovništva iz 2001. godine.

Prema Ekonomskom institutu u Zagrebu, koji je usporedio podatke Svjetske banke za Hrvatsku (analizirano je razdoblje 2008. - 2010.)⁸ **kućanstva starijih osoba bez mirovine nalaze se u ekstremnom riziku od siromaštva; rizik od siromaštva u ruralnim područjima čak je 2-3 puta veći nego u ostatku Hrvatske.** Ovaj podatak odgovara i stopama nezaposlenosti.

Rast nezaposlenosti nastavljen je tijekom proljeća (N.B. Hrvatski zavod za statistiku bilježi stopu od 21,6% nezaposlenih u ožujku 2013., Eurostatova harmonizirana stopa za isto razdoblje je 16,6%) te bilježi lagani pad tijekom ljeta (N.B. stopa nezaposlenosti prema Hrvatskom zavodu za statistiku u lipnju 2013. iznosi 18,6%, a Eurostatova harmonizirana stopa za isto razdoblje je 16,5%) te nakon stupanja u punopravno članstvo EU. Valja imati na umu da se lagani pad može objasniti sezonskim zapošljavanjem u turizmu i ne može ga se promatrati kao općenito pozitivan trend.

4 Državni zavod za statistiku, URL: www.dzs.hr

5 Privremeni podaci Hrvatskog zavoda za statistiku, URL: www.dzs.hr

6 Hrvatski zavod za zapošljavanje, *Analitički bilten*, 2011., URL: www.hzz.hr/docslike/analiticki_bilten_2011-4.pdf

7 Državni zavod za statistiku, 2013, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.* URL: http://www.dzs.hr/default_e.htm

8 Ekonomski institut Zagreb, 2013, *Recesija i siromaštvo u Hrvatskoj.* URL: http://www.banka.hr/UserDocsImages/Dokumenti/Predsjednik-preporuke/Nestic_Danijel_2013-03-23.pdf

2.2. Nedavne promjene politike

Od prošle godine zabilježeni su sljedeće promjene politika:

Vlada je izdvojila ukupno 61 milijun eura za nove mjere zapošljavanja što je oko 12 milijuna eura više negoli u 2012. godini. Mjere uključuju **naknade za poslodavce, porezne olakšice i pomoć za samozapošljavanje**. One se usredotočuju na rast **moćnosti zaposlenja posebnih skupina koje uključuju osobe s posebnim potrebama, starije, sudionike Domovinskog rata i Rome**.

Vlada je uvela tzv. "stažiranje" za mlade u trajanju 12 mjeseci; za to razdoblje poslodavci primaju Vladinu potporu, a posloprimci naknadu od cca. 215 eura mjesečno i priliku da steknu radno iskustvo i uđu na tržište rada. Međutim, većina sudionika ovog programa po isteku 12 mjesecnog "stažiranja" **vraća se u skupinu nezaposlenih; osjećaju se iskorišteno i izrazito su neoptimistični glede svoje budućnosti**.

Ostale mjere uključuju naknade za poslodavce u zamjenu za osiguravanje profesionalnog usavršavanja. Kada zapošljavaju osobe starije od 50 godina, poslodavci primaju 50% iznosa bruto plaće za djelatnika od države. Proračun za 2013. također uključuje i plaće za djelatnike javnih službi.

Unatoč dobrim namjerama ovih mjera zapošljavanja, ne može se očekivati značajan rast zaposlenosti. Mjere ne doprinose poboljšanju vještina ili stjecanju znanja za skupinu dugotrajno nezaposlenih. Hrvatskoj je potrebna bolja suradnja države i tržišta rada. Država nije u stanju stvoriti nova radna mjesta; trebala bi smanjiti broj zaposlenika u javnim službama i omogućiti privatnom sektoru jednostavnije i brže stvaranje radnih mjesta, i to smanjenjem birokracije i administrativnih zapreka, provedbom revizije poreznog sustava te poticanjem inovacija⁹.

Prema Europskom opservatoriju zaposlenosti¹⁰ "dva su ključna područja za smanjenje siromaštva: tržište rada i mirovinski sustav. U raznim strateškim dokumentima Vlada je nastojala poboljšati ciljne politike aktivnog tržišta rada za dugotrajno nezaposlene osobe kao i one s najmanjom stopom zaposlenja. Stoga **Zajednički memorandum o socijalnoj uključenosti Republike Hrvatske (JIM)**, koji je izradilo Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi (MZSS, 2007.), naglašava istaknute prioritete i mjere koje se trebaju **usmjeriti na aktivne mjere tržišta rada dugotrajno nezaposlenih ili grupa u riziku od dugotrajne nezaposlenosti** umjesto da ciljaju na sveukupnu populaciju nezaposlenih osoba. Drugim riječima, cilj je smanjiti priljev dugotrajno nezaposlenih kao i broj onih koji su već dugotrajno nezaposleni, osobito pomažući potonjoj grupi u pronalaženju posla. Problemi s kojima se susreću mnogi dugotrajno nezaposleni složeni su i često uključuju nisku razinu obrazovanja i motivacije.

Aktivne mjere politike tržišta rada u Hrvatskoj **nisu u dovoljnoj mjeri prilagođene kriznim uvjetima** i njihov utjecaj na nezaposlenost manji je nego što je potrebno. Mjere se provode u suženom opsegu: broj korisnika nizak je u odnosu na broj nezaposlenih. Širenje obrazovanja, treninga i programa usmjerenih na razvitak vještina kao odgovor na krizu neće značajno poboljšati postojeće mogućnosti nezaposlenih iako bi mogli utjecati na njihove šanse u budućnosti."

Prema preporukama Europskog opservatorija zaposlenosti za Hrvatsku, aktivne mjere politike tržišta rada mogu pomoći ublaženju strukturnog nesklada ponude i potražnje te povećanju transparentnosti tržišta rada. Najvažniji instrument aktivnih mjera politike tržišta rada koji bi trebao poboljšati njegovu

9 SETimes.com, The news and views od Southeast Europa, 2013, *Croatia tackles high unemployment rate*. URL: http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2013/02/02/feature-01

10 European Employment Observatory, 2011., *Situation and consequences of long-term unemployment in croatia and measures for its decrease*. URL: <http://www.eu-employment-observatory.net/resources/reports/Croatia-Adhocrequest-LTU-Croatia.pdf>

harmoničnost su **treninzi i profesionalni razvitak, infomiranje i savjetovanje obzirom na potražnju tržišta rada, selekciju prilikom zapošljavanja i medijaciju.**

2.3. Preporuke

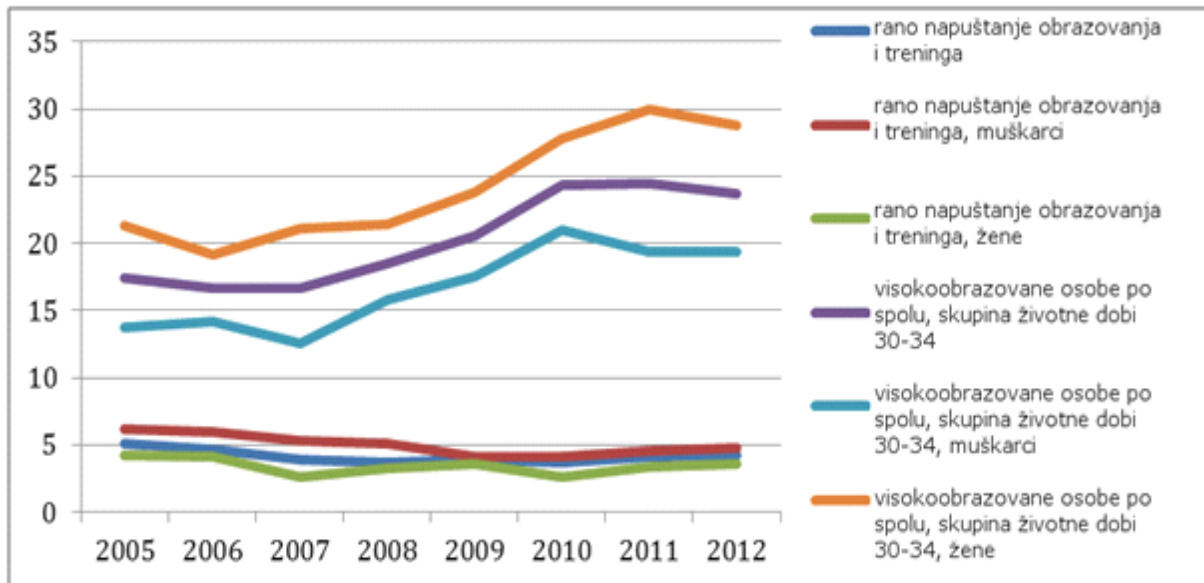
- Investiranje u "kvalitetu" mjera aktivne politike tržišta rada. Pod kvalitetom misli se na koherentan okvir mjera s jasno definiranim komponentama koje osnažuju jedne druge u ublažavanju dugotrajne nezaposlenosti i pomaganju osoba koje trpe njihove posljedice. Ovakav okvir implicira usmjeravanje dodatnih mjera prema dugotrajnoj nezaposlenosti ili prema onima koji su u najvećoj opasnosti da u nju padnu, pomoć putem osobnog savjetovanja prilikom odabira onoga što najviše odgovara njihovim potrebama. Ovo također uključuje izbor različitih mogućnosti i podršku osobama u najrazličitijim osobnim okolnostima kao i suradnju i partnerstvo s drugim službama i nevladinim organizacijama.
- Jedan od najvažnijih prioriteta Hrvatske ekonomske politike jest povećati zapošljavanje. Očito je da postoji snažna međuovisnost siromaštva, obrazovanja, zapošljivosti i dugotrajne nezaposlenosti. Problemi s kojim se susreću mnogi trajno nezaposleni većinom su višeslojni, a često uključuju nisku razinu obrazovanja i motivacije.
- Potrebno je poticati zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih putem prikladnih aktivnosti i socijalne inkluzije, kojima se može poboljšati status takvih osoba. Istodobno, pravovremena evaluacija učinkovitosti individualnih mjera ne postoji. To je moguće riješiti uvođenjem novih tehnika (studija praćenja) prikupljanja podataka o postignutim učincima.
- Stvaranje radnih mjesta, preko različitih programa, omogućuje borbu protiv dugotrajne nezaposlenosti. Dobro je poznato kako je za nezaposlene od iznimne važnosti da ne izgube radno iskustvo (stečena znanja i vještine) te veze s tržištem rada. Dostupnost poslova i zapošljavanje u različitim programima, kao što su javni radovi, mogli bi polučiti bolje rezultate od programa usavršavanja za vrijeme trajanja treninga ili prije samog treninga te stručnog usavršavanja.

3. OBRAZOVANJE

3.1. Najnoviji trendovi

Promjene na području obrazovanja u Hrvatskoj:

- **Stopa ranog napuštanja škole porasla je za 0,5 postotnih poena do 4,2% u 2012. godini ali i dalje ostaje prilično ispod prosjeka EU (12,8% u 2012.).**
- **Postizanje visokog stupnja obrazovanja povećalo se za 5,2 postotnih poena do 23,7% u 2012. godini, ali i dalje ostaje prilično ispod prosjeka EU (35,8% u 2012.).**

Obrazovni trendovi u Hrvatskoj (% populacije):

Koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih glavna je tema izvješća o napretku u obrazovanju još od 2006. godine. U posljednjih pet godina naglasak je stavljen na poboljšanje strukovnog obrazovanja, rezultate učenja i visoko obrazovanje.

3.2. Nedavne promjene politike

Država nije uspjela osigurati prikladne mogućnosti za kvalificiranu radnu snagu. Dok su bolonjski proces, Erasmus, i slični programi povećali mobilnost studenata i hrvatske procese integracije u EU, inovacije Vladine obrazovne politike sklone su uvođenju rješenja iz stranih zemalja. Ovakav pristup, bez uzimanja u obzir specifičnih društvenih i ekonomskih vrijednosti Hrvata, kao i njihovih potreba i odgovornosti, samo doprinosi odljevu mozgova, a očekuje se da će se taj trend nastaviti i nakon pristupanja EU.

3.3. Preporuke

- Usmjeriti se na nacionalni kvalifikacijski okvir utemeljen na relevantnim rezultatima naučenoga.
- Zajamčiti sustav osiguranja kvalitete te visoku kvalitetu obrazovanja djece.
- Unaprijediti obrazovanje učitelja, poduzetništvo i kulturnu osviještenost.
- Poboljšati kompetencije učitelja i trenera odraslih kako bi prepoznali prethodne rezultate učenja i razvijati sustav upravljanja kvalitetom obrazovanja odraslih.
- Uvesti prekvalifikaciju za starije generacije putem programa cjeloživotnog učenja.
- Uvesti nove interdisciplinarnе programe koji odgovaraju zahtjevima promjena na tržištu rada.